

"Seitsemäs systeemityyppi on ihminen"

Eskola, Antti: Vuorovaikutus, muutos, merkitys. Sosiaalipsykologian perusteiden kriittinen tarkastelu. Tammi. Helsinki 1982, 277 sivua

Antti Eskolan kiehtova essee Ihmisen tutkiminen kulttuuriolentona, joka on julkaistu Alkoholipolitiikassa 2/1982, on ilmentynyt odotettuna täysimittaisena teoksena. Alkoholilla ei siinä juurikaan ole osuutta, mutta Eskolan teos merkitsee sellaista ihmisen käyttäytymisen tutkimisen ja myös "sosiaalisten ongelmien" uudelleen arviointia, että sitä ei voi jättää lukematta.

Antti Eskola julkaisi vuonna 1962 pienen teoksen Sosiologian tutkimusmenetelmät I. Muodollisesti se on alkeisoppikirja, mutta asiallisesti on kysymys merkkiteoksesta suomalaisessa käyttäytymistieteessä. Yksinkertaisesti Eskola tiivistä kirjassaan tuon ajan käyttäytymistieteellisen ajattelun perusteet ja vaikutti edelleen valtavasti sitä seuranneen tutkimuksen ajatukselliseen ja menetelmälliseen muotoon. Kahden vuosikymmenen ajan tuo monena painoksena ilmestynyt kirja on johdatellut kaikkia käyttäytymistieteen opiskelijoita tieteelliseen ajatteluun.

Vuorovaikutus, muutos, merkitys -teoksessa on samanlaista lopullisen kirjaanpanon tuntua sen tutkimussuunnan osalta, jota

meillä on harrastettu Eskolan vaikutusvaltaisesta oppikirjasta huolimatta. Eskola mieskohtaisesti ei kyllä ole viaton tällaiseenkaan harrastukseen. Aivan oikein hän kirjoittaa uuden teoksensa esipuheessa näin:

"Luulen olevani yksi niistä, joiden 60-luvun lopun eräät kirjat ja artikkelit antoivat suomalaiselle yhteiskuntatutkimukselle sysäyksiä radikaalimpaan, myös marxilaista ajatteluperinnettä huomioonottavaan suuntaan. Seuraavan vuosikymmenen alkupuolella Suomessa syntyikin pieni yliopistotutkijoiden joukko, joka vakavasti paneutui marxilaiseen ajatteluun.

Olen sivusta käsin ihaillut heidän työtään, yrittänyt ymmärtää heidän kirjoituksiaan ja niiden perustana olevia lähteitä — sekä joskus ottanut yhteen heidän kanssaan. Tätä kautta olen löytänyt ajatusmaailman, joka on järkeyttänyt entistä tieteellistä paradigmaani sekä vienyt minut uuteen suuntaan pidemmälle kuin 60-luvun lopulla saatoinkin kuvitella."

Vuorovaikutus, muutos, merkitys on kirjoitettu näistä kokemuksista. Se ei kuitenkaan tahdo olla marxilaisen sosiaalipsykologian oppikirja. "Olen tullut yhteiskuntatieteisiin länsieurooppalais-yhdysvaltalaisista lähtökohdista. En tunne tarvetta irtautua niistä, mutta kylläkin ajatella ne perin pohjin uudelleen."

Eskola etsii sosiaalipsykologian ominaisluonnetta. Se löytyy tutkimuskohteena olevan ihmisen erityisluonteesta. Eskola kertoo amerikkalaisen taloustieteilijän K.J. Bouldingin erottaneen

yhdeksän systeemityyppiä. Seitsemäs niistä on ihminen. Hänelle on ominaista pitkälle kehittynyt tietoisuus ja kieli. Ihminen toimii tietoisesti asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi, ja toimintansa tulokset ja siinä saavutetut kokemukset hän voi kielen avulla varastoida ja siirtää seuraavalle sukupolvelle. Ihmisen toiminnan tuloksilla on aina myös jokin käytäntöön perustuva ja kielellisesti ilmaistava merkitys. Merkitysten kokonaisuutta voidaan kutsua kulttuuriksi.

Historiallinen kokemus ja kulttuurista omaksutut toiminnan apuvälineet merkitsevät, että ihminen on jotakin muuta ja enemmän kuin hän itse. Ihmisolemus näyttääkin näin olevan ihmisen ulkopuolella, siinä kulttuurin kokonaisuudessa, jonka ihmiskunta on historiansa kuluessa luonut. Yksityinen ihminen voi omaksua tästä kokonaisuudesta vain vähäisen osan, mutta juuri tuon omaksumisen kautta hän kehittyy ihmiseksi.

Yhteiskuntatieteen tulisi kohdella ihmisiä, ikään kuin he olisivat inhimillisiä olentoja. Tämä Eskolan vaatimus saattaa kuulostaa sisäpiirin "huulelta", mutta Eskola esittää sen tosissaan. Ja kun hän esittelee sosiaalipsykologian vallitsevat tutkimustraditiot, käy kyllä selväksi, että näin ei yleensä menetellä. Laboratorioihin suljetut koehenkilöt irroteetaan sosiaalisista ja kulttuurisista yhteyksistään, ja kun he nappia painamalla tai ruutuja rastimalla reagoivat annettuihin ärsykkeisiin, on heiltä myös viety kieli.

Käyttäytymisen historiallinen

määräytyminen on myös tärkeä seikka, ja Eskolan omaperäinen yritys sosiaalipsykologisen tietämyksen historiallistamiseksi on kiehtova älyllinen seikkailu. Vakuuttavasti hän osoittaa, miten nykyinen tutkimustieto parhaimmillaankin pätee vain maapallon pitkälle kehittyneiden yhteiskuntien 1900-luvun ihmisiin. Varsin toisenlaiset säännönmukaisuudet koskivat käyttäytymistä varhemmin ja säätelevät käyttäytymistä omasta kulttuuristamme perustavasti poikkeavissa kehitysmaissa tai sosialistisissa yhteiskunnissa.

Niin kuin aina Eskola kytkee tässäkin kirjassaan teoreettiset ajatuksensa nykykeskustelun kysymyksiin. Hän kirjoittaa viisaasti ja hyvin esimerkiksi narsismista ja vaihtoehtoliikkeistä tai suuremmista kysymyksistä kuten kapitalismista, sosialismista, työstä ja rauhasta.

Tutkijana Eskola on meillä poikkeuksellinen mies. Hän on hyvin herkkä ymmärtämään aikansa ja tieteen suuria kysymyksiä ja harvinaisen taitava kertoamaan niistä muille. Tämäkin teos on niin helppo lukea, että sen kirjoittamisen on täytynyt olla vaikeaa. Eskola on uudella kirjallaan kirjoittanut itsensä toisen kerran suomalaisen sosiologian juuriin.

Risto Jaakkola

Työryhmä antoi mietinnön

Alkoholilainsäädännön tarkistustyöryhmä asetettiin 17. 5. 1982 lainsäädännössä havaittujen puutteiden korjaamiseksi ja alkoholista aiheutuvien haittojen ja vaurioiden vähentämiseksi.

Mietintö jätettiin ministeri *Margatta Väänänselle* 21. 9. 1982. Työryhmän työ pohjautuu parlamentaarisen alkoholikomitean kannottoihin sekä alkoholilainsäädännön tarkistamista koskeviin esityksiin ja lausuntoihin. Periaatteessa työryhmän ehdotukset on tarkoitus saattaa voimaan vuoden 1984 alusta.

Yksimielinen mietintö

Työryhmään kuuluivat puheenjohtajana sosiaali- ja terveysministeriön osastopäällikkö *Usko Puustinen* sekä jäseninä Suomen Raittiusjärjestöjen Liiton puheenjohtaja lääninkouluneuvos *Mauri Paananen* ja Alkon pääjohtaja *Heikki Koski*.

Mietintöön ei sisälly sellaisia ehdotuksia, joista työryhmä ei ole päässyt yksimielisyyteen. Tällaisia olivat esim. raittiusliikkeen esittämä keskioluen vähittäismyynnin siirtäminen Alkoon, lääninhallituksen toimivallan lisääminen muun muassa lupahallintoasioissa, ravintoloiden anniskeluajkoja koskevat muutosehdotukset, kysymys toimenpidevaltuuksista alkoholijuomien vähittäismyynnissä ja anniskelussa todettujen epäkohtien johdosta, vuosittain laadittava alkoholipoliittinen yleissuunnitelma ja itsepalvelun kieltäminen alkoholijuomien vähittäismyynnissä ja anniskelussa sekä ostajan henkilöllisyyden selvittäminen aina Alkon vähittäismyyntipaikoissa.

69 pykälää remonttiin

Ehdotukseen sisältyy melko paljon säännösten muutosehdotuksia. Kaikkiaan 69 alkoholilain pykälää esitetään korjattavaksi tai uudistettavaksi. Tämä johtuu siitä, että tehtävää suorittaessaan työryhmä otti yhdeksi lähtökohdaksi vuonna 1968 säädetyin alkoholilain ja keskioluetta annetun lain yhdistämisen.

Lakien yhdistämisellä pyritään tehostamaan valvontaa erityisesti keskioluen osalta sekä myös helpottamaan alkoholilainsäädännön soveltamista, ilman että niillä olisi laajempaa alkoholipoliittista merkitystä. Lisäksi tavoitteena on, että lakien yhdistämisen kautta keskiolut entistä paremmin mielletäisiin alkoholijuomaksi. Lakien yhdistäminen merkitsee myös sitä, että vastaisuudessa keskioluen hallussapito, kuten muidenkin alkoholijuomien, olisi kielletty alle 18-vuotiailta.

Työryhmän ehdottamalla vakuustakavarikolla pyritään turvaamaan valtion saatavat rikoksissa, jotka liittyvät mm. luvottomaan ammattimaiseen alkoholinmyyntiin.

Keskioluen anniskelulupien myöntäminen on nykyisin alkoholiyhtiön vapaassa harkinnassa. Lupa on myönnetty käytännöllisesti katsoen aina, kun hakija on täyttänyt asetetut edellytykset. Työryhmän esityksen mukaan vastaisuudessa keskioluen anniskeluoikeuksia myönnettäessä ratkaisisivat mm. paikkakunnan asukasmäärä, paikkakunnalla jo olevien anniskelupaikkojen lukumäärä ja etäisyys sekä suunnitellun anniskelupaikan sijainti. Nykyiset keskiolutluvut peruuntuisivat kahden vuoden siirtymäkauden kuluessa lain voimaantulosta.

Alkoholitarkastus lääninhallituksille

Alkoholitarkastuksen tehostamiseksi työryhmä ehdottaa, että kunnallinen alkoholitarkastus lakkautettaisiin ja tehtävät siirrettäisiin lääninhallituksille sekä toiminta ulotettaisiin samalla myös keskiolutkuntiin. Parlamentaarisen alkoholikomitean ehdotuksen mukaisesti siirryttäisiin tällöin sivuvirkaisista alkoholitarkastajista valtion päätoi-